

PULA IMVUILA

>> GROWING FOOD >> GROWING PEOPLE >> GROWING PROSPERITY >>

RE BINA phišego, boikemišetšo le tšwelopele

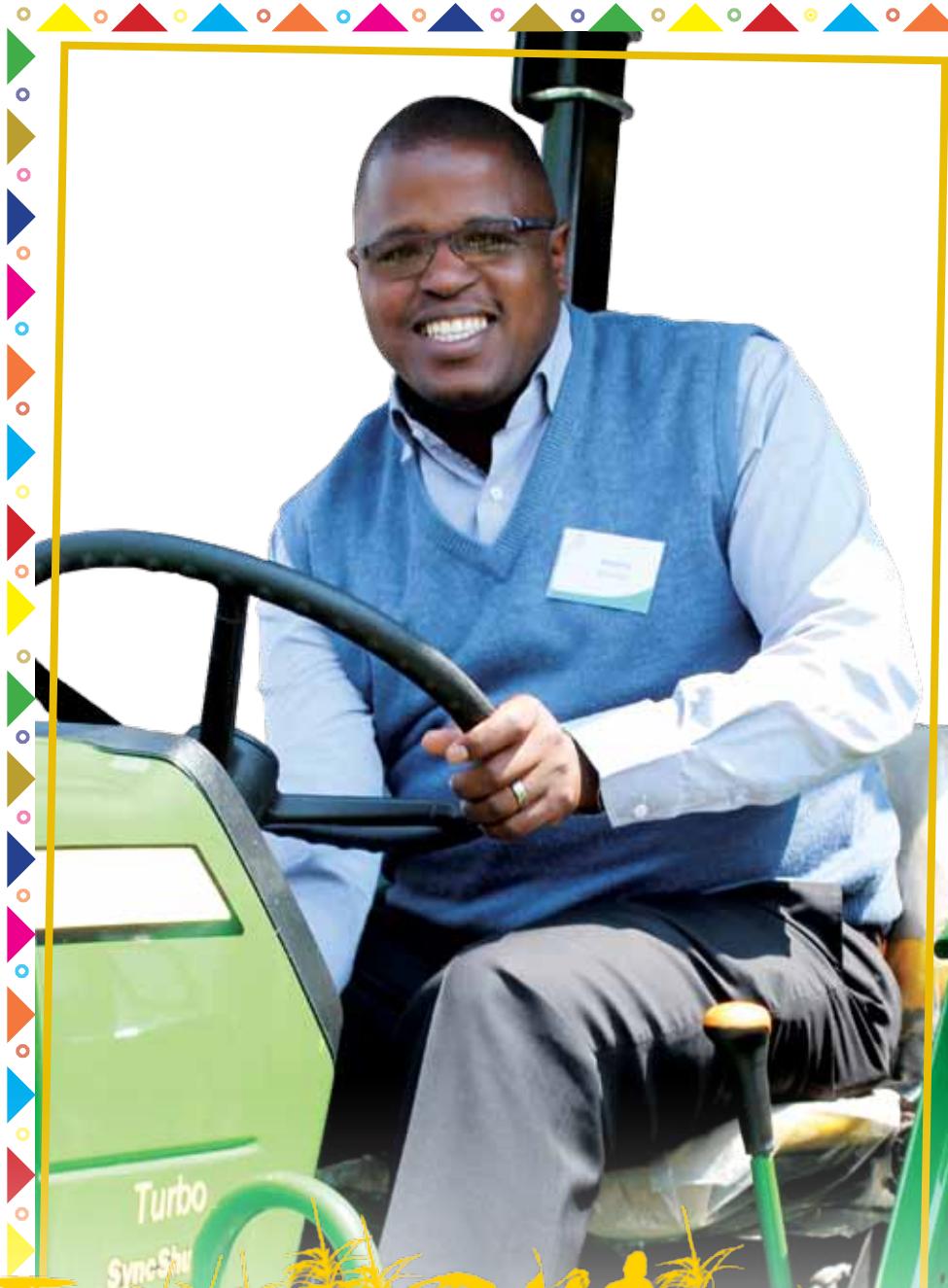
Go na le seema sa Afrika se se rego go bona go phala go anegelwa (Lesoga-na le sa etego le tsea kgaetšedi le re makgarebe a fedile). Balemi bohole bao e bego e le bašišinywa magorong a go fapafapanana a phadišano ya Grain SA, ba etše dikeletšo tša baeletši ba bona hloko. Le ge go le bjalo, ge ba bona diphetho tša mošomo wa bona ba ile ba tseba gore mphufutšo wa sefahlego ga o ke o hloka moputso.

Go tšwela pele mmogo

Ka 26 Setemere lefelo la NAMPO Park kgauswi le Bothaville, Freistata, le be le tletše balemi ba ba thakgetšego bao ba bego ba apere diaparo tša setšo tša mebalabala. Ba be ba ttle Letšatšing la Nyakalalo la bolesome leo le bego le swerwe bokopanelong bjoo la mathomo. Go be go le peneneng gore maemo a temo mo Afrika-Borwa ke ao a thabišago ka baka la mošomo wa ba Lenane-othabollo la Balemi la Grain SA.

Go tloga ge Grain SA e phetha go thuša balemi go kaonafatša bokgoni bja bona ka lenaneo le, palo ya balemi mo Afrika-Borwa e thomile go gola. Jannie de Villiers, Mohlankediphethimogolo (CEO) wa Grain SA, o ile ge a bolela Letšatšing la Nyakalalo a re: 'Ga re lemele balemi. Re thuša balemi go itemela, mme tiragalang ye ga re bine puno ya lehea, re bina puno ya balemi.'

Mna de Villiers o ikgantšha ka sehlopha sa badiredi ba ba amegilego lenaneong le, bao ba thušitšego kudu go godiša palo ya balemi bao ba tšweleditšego lehea la boleng bja kgwebo sehleng se se fetilego, ka go oketša balemi ba bangwe gape ba 29. Balemi ba 21 ba tsene Mokgatlo wa Ditone tše 250; ba bararo ba hlatlogetše Mokgatlong wa Ditone tše 500; ba bararo gape ba hlatlogetše Mokgatlong wa Ditone tše 1 000; mme balemi ba babedi ba

KOKO JANE O RE...

Sehla sa go bjala se thomile ka mahlahla mme ke holofela gore le ka ba le hloka le nako ya go bala kgatišo ye ya Pula! Le šegofaditšwe go fetiša ka go kcona go tšweletša dijo tša go fepa ba malapa a lena le ge e le setšhaba sa rena.

Re ile ra swara Letšatši la Nyakalalo mafelelong a Setemere – e be e le sebaka sa go makatša sa go tumiša bao ba kgonnego tše kgolo maemong a go fapafapanā. Mang le mang, yo mogolo goba yo monyane, a ka kcona tše kgolo – go tšwa go rena ge eba re diriša ditalente tša rena ka botlalo ka moo re ka kgonago.

Dibjalo tše selemo tše o di bjalago gonabjale di huetšwa gabonolo ke phadišano ye e hlowlago ke mengwang. Se se latelago re se bolela ngwaga le ngwaga, eupša ke holofela gore ke tshwanelo gore re se boeletše gape: mengwang ke manaba a gago. Ge o lacla mengwang mašemong a gago o ipha sebaka se sekaone sa go tšweletša puno ye botse – ka fao se dumelele mengwang go ja dijo le go nwa meetse ao o beakantšego gore a godiše dibjalo tše gago.

Ke tshepa gore lenyaga lena bohole le tla akanya mekgwa ye mengwe ya go okeletša ditseno ka go diriša naga ya lena. O na le eng seo o ka se rekišago goba o ka se išago mmarakeng wa gae (goba mebarakeng ya ditšhabatšhaba)? Lehea ke sebjalo se sabotse se se ka tšweletšwago, eupša re swanetše go akanya go bjala dibjalo tše dingwe le lehea ka mokgwa wa photošopšalo. Go bohlokwa go fetiša go tseba mmaraka – ge o lema dinagengpolosa kgole le mebaraka ye mebotse, potšišo ye bohlokwa ke gore: na baagišani ba gago ba reka eng seo wena mohlamongwe o ka ba tlišetšago sona? Dibjalo tše di nago le mohola ka mehla ke dinawa tše di omišwago ka ge di tsebjia mo gae le gona ke mothopo wo o phadišago wa proteine.

Diruiwa di bohlokwa go balemi – di ka thuša go tiiša kgwebo ya gago ka go go šireletša go khuetšo ya boso bjo bo amago dibjalo kudu. Ešitago le baleminyane ba ka rua diruiwa tša maphego le dihuswane tše di ka lešwago phtefeledi ya lehea la bona (ka ge bjale ba buna le le lekanego). Ka go leša diruiwa tša gago lehea o tla kaonafatša tswalo ya tšona mme ebile o ka di rekišetša baagišani ba gago.

Balemi ke bagwebi gape – tšweletšo ya dibjalo ke kgato ya mathomo, eupša e no ba mathomo a leeto le letelele. Na o ka tšweletša dibjalo dife go godiša ditseno tša gago, mme o akanya go rekišetša mang tše di tšweletšago?

Ke le kganyogela sehla sa dipuno tše botse tše di tumišago mphufutšo wa difahlego tša lena le ge e le kgotlelelo ya lena. Mahlogenolo!

LETŠATŠI LA NYAKALALO

Re bina phišego, boikemišetšo le tšwelopele

thakgetše maemo a bona Mokgatlong wa Ditone tše 1 500.

Go tloga go baeletšwa go ya go bafenyi

Letšatši la Nyakalalo le thomilwe ke ba Grain SA ka 2009 go tumiša balemi ba ba šomilego ka maatla ngwaga ka moka. Moletlo wo o swarwa ngwaga le ngwaga, ka ntle le go šetša ge eba sehla e be e le se sebe sa dipuno tše nnyane goba sa dipula tše botse le dipuno tša go thabiša.

Jenette Thembi Shoba (59) o ile a thaba go fetiša ge go begwa gore ke yena mofenyi legorong la **Molemelabiphedišo wa Ngwaga wa 2018 wa Grain SA/Absa**. Naga ye a e lemago e gare ga Ermelo le Piet Retief profenseng ya Mpumalanga. O thomile go kgahlwa ke temo ge a be a dutše polaseng moo batswadi ba gagwe ba bego ba šoma gona. Jenette o ikopantše le Grain SA ka 2014 mme o tsena dikopano tša sehlophathuto mo a lemogilego ka moo a ka godišago bokgoni bja gagwe bja bolemi. Le ge mmakgolo yo, yo a lemago ka boineelo, a ile a gobala kotsing ya senamelwa, o kgonne go tšweletša lehea la 7,5 tone/hektare. Bašišinywa ba bangwe ba mafelelo legorong le e be e le Amos Mfaniseni Kubheka wa Mpumalanga le Siyavuya Njeya wa Kapa-Bohlabela.

Lenyaga bašišinywa ba babedi ba mafelelo legorong la **Moleminyane wa Ngwaga wa Grain SA/Syngenta** e be e le Mduduzi David Mnisi wa Mpumalanga le Nhlanhla Sicelo Mngadi wa KwaZulu-Natala. Sefoka se thophilwe ke Nhlanhla (48) yo a ikopantše le Grain SA ka 2015 ka go bona katlego ya moagišani wa gagwe yo a kgontšitšwego ke boeletši bja mokgatlo wo. Nhlanhla o diriša tšeо a ithutilego tšona mme o tseleng ya go iphetoša molemelakgwebo gasele. Baahlodib a kgahlilwe ke kaonafalo ya mošomo wa gagwe mašemong le mekgwa ya gagwe ya go lema.

Legoro le lefsa le tsebišitšwe ngwagola, e lego la **Molemi wa Ngwaga wa Grain SA/Monsanto wa bokgoni bja go ba Molemelakgwebo**. Mofenyi wa 2018 legorong le ke Paulus Mosia (50) yo a hlagago Freistata mme a tsenego Lenaneothhabollo la Balemi la Grain SA ka 2008. Paulus ke leloko la mafolofolo la Sehlophathuto sa Edenville le gona o kgathile tema ye boholokwa peakanyong ya sehlophathuto se sefsa lefelong la Heilbron. Paulus le mohumagadi wa gagwe, Nomasondo, ba re katlego ya bona e be e ka se kgonege ntle le thušo ya Lenaneothhabollo la Balemi. Bašišinywa ba bangwe ba mafelelo legorong le e be e le barwarrha Anton le President Mabaso, bao ba lemago mmogo seleteng sa Bothaville.

Molemelakgwebo wa Mohlamofsa wa Ngwaga wa 2018 wa Grain SA/Absa/John Deere Financial ke Jeremia Makhosini Mathebula (40) wa Mpumalanga yo moputso wa gagwe o akreditšego trekere ye mpshampsha. Boiphedišo bja gagwe bja bolemi bo thomile ka 2009. Ka ngwaga woo o ile a

Re bina phišego, boikemišetšo le tšwelopele

bjala lehea nagengtemego ya dihektare tše 40 mme a kgona go buna ditone tše e ka bago tše 4/hektare. Mengwageng ye mene ye e fetilego puno ya gagwe ya lehea e godile ka 75%. Gonabjale o bjala lehea dihektareng tše 450 le dinawasoya dihektareng tše 100, le gona o ruile dikgomogadi tše di fetago tše 400 tše di tswadišwago. Bašišinywa ba bangwe ba mafelelo legorong le e be e le Thamsanqa Sampie Booizene wa profense ya Leboa-Bodikela le Daniel Maqala wa Freistata. Mongwe le mongwe o amogetše tšheke ya R25 000 le sešupanako go baemedi (sponsors).

Batho bao ba kgontšhitšego tiragalo ye

Mekgatlo ye e kgontšhitšego tiragalo ye ya go makatša e be e emetšwe ke Belinda Jacobs (Enablement Marketing Manager: Absa AgriBusiness), Antois van der Westhuizen (Managing Director: John Deere Financial Sub Sahara Africa), Andrea Boon (Head: Technical, Syngenta SA) le Dudu Mashile (Seed Sales Manager, Bayer).

Jane McPherson (Molaodi: Tlhabollo ya Balemi, Grain SA) o ile a leboga bagwera ba lenaneo le, bao ba le thekgago go kgonthiša tšwelopele ya lona ka go se kgaotše. Polelong ya gagwe o ile a re: 'Batho ba bantši ba nyema moko, eupša letšatši la go swana le a holofetša.'

Sehla se sefsa se tliša mofenyi yo mofsa

Go pepeneneng gore bašišinywa ba dirisitše dikelitšo tša baeletši ba bona. Go ya ka seima sa Afrika-Bodikela katlego e tlišwa ke go theeletša e sego go bolela: se re nonyana ye e llago kudu e ka se age sehlaga! Le ge go ka ba mofenyi o tee fela legorong le lengwe le le lengwe ngwaga le ngwaga, tšwelopele efe le efe boleming bja gago e tla go kweša e ke o mofenyi le wena. Elelwa gore ga go na taba ge o dira diphošo goba o tšwela pele ka go nanya fela, nnete ke go re o šiile bao ba sa lekego le go leka. Re ka rata go kopana le wena Letšatsing la Nyakalalo la 2019!

**Taodišwana ye a ngwadilwe ke Louise Kunz,
yo mongwe yo a ngwalelago Pula Imvula. Ge
o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile
go louise@infoworks.biz.**

Na o MOETAPELE WA PAALE?

Matšatšing a lehono ke tlwaelo go bala le go kwa ka dikgwebo, diinstitute tša mmušo, mekgatlo le tše dingwe tše di sa sepelego ka moo di swanetšego goba ebole di tiago fase. Gantsi lebaka le le utollwago le le hlalošago tšhitego ye, ke bofokodi bja boetapele.

Moetapele goba molaodi wa kgwebo ke motho yo a swanetšego go laola kgwebo ya gagwe, ke go re o swanetše go beakanya, go rulaganya, go diriša le go laola. Eupša, molaodi o swanetše gape go eta bathwalwa ba gagwe pele phethong ya tše di beakantšwego, di rulagantšwego, di dirišwago le gona di laolwago. Ka fao moetapele wa paale ke motho yo a atlegago maitekelong a gagwe a go tutuetša ba bangwe go phethagatša malebiša a a itšego – ka mantšu a mangwe, go fetola dikakanyo mnene ka go phethagatša malebiša a kgwebo, go swana le go hlola poelo.

Boetapele bo akaretša dintlhha tša go swana le go oba batho, go ba laela, go ba tutuetša (ka o tee ka o tee goba ka dihlapha), go neelana le bona le go laola phapang ye e ka bago gona.

Na o fetoga molaodi ka tse-la efe? O ba molaodi le moetapele wa batho ge o bewa maemong a a itšego kgwebong goba ge o kgethwa ke

sehlapha sa batho (go swana le mokgatlong goba komiting), goba ge o thoma kgwebo ya gago wa napa wa ba le molaodi wa yona (*ipso factum*), goba o ka ba moetapele ka boithatelo go swana le ge o le hlologo ya lapa la gago.

Wena mong wa kgwebo o maemong a maatla a go laola le go eta pele ka ge kgwebo e le ya gago. Ka ge o le maemong a maatla o ka letela gore bathwalwa ba gagwe ba go hlompho, eupša tlhompho e tswalwa ke tše o di dirago goba o sa di dirego. Ge batho ba kgahlwa ke maitshwaro a gagwe ba tla go hlompha le gona ba tla go tshepa, ba ba dumela gore o ba ete pele. Elelwa gore batho ba šetša maitshwaro a molaodi goba motho ofe le ofe yo a lego maemong a maatla, ka nako go feta ka moo o ka naganago.

Go kgetha ke ga gago – na o tlo dira ka moo bontši bo dirago goba o nyaka go ba moetapele wa paale?

Go laola le go eta pele go bea motho maemong a maatla, mme maatla a a ka dirišwa gabotse goba a ka dirišwa ka kgobošo. O ka dirišwa maatla a gagwe a boetapele go tšhošetša batho – ‘Ke tlo go koba’ – eupša ka tsela ye ga o ete batho pele, o a ba leleka. Tše o nyakago gore ba di dire, ba di dira ka baka la poifo, ga ba go šale morago ka ge o ba eta pele. Sephetho sa ‘boetapele’ bja mohuta wo ke gore ka tšatši le lengwe bathwalwa ba gagwe ba tlo go nyamisa.

Ka lehlakoreng le lengwe, o ka eta batho pele ka mokgwa wo o ratiegago ka go ba beela mohlala wo o ba tutuetšago go go hlompho le go go tshepa. Potšišo ke gore: ‘Nna nka dirang gore batho ba bangwe ba nthompho le gona ba ntshope?’ Ka moo re šetšego re boletše o ka ba beela mohlala – ka go se goroge peelanong morago ga nako; ka go se nyamiše motho yo o mo tshepišitšego se sengwe; ka go boela go motho yo o sa kgonego go bolela le yena semeetseng. Na mohlala wo o o beago o bontšha maitshwaro a maemo a godimo? Gape batho ba tla go hlompho le go go tshepa ge o swara bohole ka tlhompho le tokka mehla.

Dipharologantšho tše bohlokwa tše di amago boetapele bja paale di akaretša neelano, sebete le poneleopele, eupša pharologantšho ye bohlokwa go feta tšohle ke botshepegi. Boetapele bjo bo kgontšhago bo theilwe godimo ga botshepegi.

Ka mantšu a borutegi, botshepegi bo hlalošwa ka go re ke go tshepega le go bontšha maitshwaro a a sa belaetšego mabakeng afe le afe. Ka mantšu a tirišo re ka re botshepegi bo ama tša go swana le tše: ge o itše ‘ee’ goba ‘aowa’ ga o fapogé; o dira se se nepagetšego ka mehla, ešitago le ge o sa bonwe ke motho; o phetha se o o tshepišitšego; o bea mohlala wo o lebanego; ga o nyamiše batho ka go se dire se o ba tshepišitšego sona. Botshepegi bo tiša potego mme bo na le maatla a go oba batho. Pharologantšho ya semelo sa motho ye e amago katlego ya kgwebo go feta tše dingwe ke botshepegi. Botshepegi ke motheo wa setumo se se tiilego, ga se kakanyo fela.

Manyami ke gore setšhabeng sa rena botshephegi le maitshwaro a mabotse (*ethics*) ke dipharologantšho tše di timelago mme sephetho ke tirelo ye e fokolago go ya pele mekgatlong ya mmušo, ešitago le dikgwebong tša praebeté. Maitshwaro a mabotse ke ditheo tša setho tše di laolago goba di obago boitshwaro goba mekgwa ya batho. Ditheo tše di akaretša tša go swana le tshepegi, potegelo, go hlompha batho ba bangwe le tše e lego tša bona, go boloka molao, go ba le boikarabelo le toka, le go dira go ya ka moo go lebanego.

Maitshwarokgwebo a mabotse a a tiilego (*good solid business ethics*) a tla thuša kudu go thekga dipolo tše di swarelago. Ka lehlakoreng le lengwe, maitshwarokgwebo a a sa kgotsafatšego a ka se tiše dipolo. Ke nnente gore go ka ba le mehola ya lebakanyana, eupša lebakengtelele sephetho sa maitshwarokgwebo a a fokolago ke kgwebo ye e fokolago.

Go kgetha ke ga gago – na o tlo dira ka moo bontši bo dirago goba o nyaka go ba moetapele wa paale? Elelwa: Leina le le hlakago selabi ke letlotlo la mohola wo o sa kakwego. Ga go na motho yoo a ka go senyetšago lona ge e se wena ka nama.

Moetapele yo a a šalwego morago ke motho, ga a ete pele, o no sepela. Boetapele ga se thaetlele ye motho a no e fiwago fela, nneteng lereo le le šupa mošomo wo o rothišago kudumela.

Taodišwana ye e ngwadilwe ke Marius Greyling, yo mongwe yo a ngwalelago Pula Imvula. Ge o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile go mariusg@mcaacc.co.za.

GO ITOKIŠA GA GO LEKANE, O SWANETŠE GO BEAKANYA!

Na o dutše o itokišeditše nako ye e šiišago pelo ya ge o lemoga gore mollo wa hlaga ga o sa laolege ka ge o šetše o itaola? Na ba lapa la gago le badiredi ba gago bona ba itokišeditše ka go lekana? Baagišani ba gago bona ba itlhamile go Iwantšha mollo wa hlaga ka moo go kgontšhago? Ge o hlagelwa ke kotsi ya mohuta wo o swanetše go tsebiša mang le gona o ka kgopela thušo kae? – Nako ya go ipotšiša dipotšišo tše bohlokwa tše ke gonabjale!

Maloba re bone pego ya hlogo ye dikuranteng: **Mollo wo o tukilego Nagengtšhireletšo ya Pilanes-**

berg ‘o goditšwe ke moagišani’. Moleminyane yo mongwe o fišitše matlakala. Phefo e gapile mollo wa tsena nagengtšhireletšo wa senya dihektaare tše e ka bago tše 8 000. Dipalopalo di bontšha gore bontši bja mello ya hlaga bo hlolwa ke ditiro tša batho, e ka ba ka go lahla sekerete se se feditšwego (gantši go tšwa senamelweng se se sepelago), ka go fiša matlakala goba ditšhila, goba ka go gotša mollo wa go apea goba wa go ora ka go se hlokomele.

Mello ya hlaga ga e hlomphé mellwane mme ke bothata bjo bogolo. E bea maphele le phahlo kotsing, e thuša go fokotša monono wa mmu, le gona e senya dimela. Mollo wa mohuta wo o ka

hlola tšhoganetšo ye e sa laolegego mme gantši o fetoga kotsi e šoro. Mollo ke ‘sedirišwa’ se bohlokwa seo batho ba se šomišago go phetha ditiro tše mmalwa tše di akaretšago go rutherford, go apea, le go laola mašemo le mafulo. Mello e hlolega le tlhagong moo e ka gotetšwago ke magadima.

Na afa o a tseba gore ga o dumelelwé go dula fela ge mollo o tuka nageng ya gago o sa dire selo? **O na le boikarabelo bja semolao** go begela ba mmušo le baagišani mollo woo le gona o tlamegile go thuša go o Iwantšha le go o tima. Ke ka fao re swanetšeego go dula re itokišitše go laola mello ye e akantswego le ye e sa akanywago, le

ge e le mello ya hlaga; re swanetše go dira bjalo ka tlhompho le tlhokomelo ka go ba le maano a go lwantsha mollo.

Ke mang a swanetšego go itokiša?

Mongwe le mongwe yo a nago le naga goba a e hirago, o na le boikarabelo bja go laola mello nageng ya gagwe. Molao wa Setšaba wa Mollo wa Hlaga le Sekgwa (*National Veld and Forest Fire Act*) o bolela gore mongnaga yo mongwe le yo mongwe yoo mollo wa hlaga o ka thomago nageng ya gagwe le go phatlalala go tloga fao, o swanetše go dula a itokišitše.

Dula o itokišeditše twantsho ya mollo

Se se šupa gore motho yo a rwelego boikarabelo o swanetše go ba le ditlhamo tše di nyakegago, diaparo tša boitšireletšo le thutelo mabapi le go tima mollo. Go letetšwe gore boitokišetšo bjo bo lekalekane kgonagalokotsi (*in proportion to the risk*) ye mongnaga a swanetšego go e laola. Mohlala: ge o na le naga ya hektare e tee go ka se letelwe gore o be le setimamollo se segolo se se hlomeletšwego trekereng – eupša go ka letelwa gore o thuše ka go gašetša meetse ka segašetši sa kanapa goba ka go diriša se seengwe sa go tima mollo.

Go ka letelwa gape gore wena le badiredi ba gago ba polaseng le thuše go laola mollo wo o tukago nageng ya gago le go thiba gore o se tlole mellwane ya gago. Molao o šupa gore mongnaga/mohiri o swanetše go bea motho wa boikarabelo go thuša go tima mollo le go tšea dikgato tša go tsebiša baagišani le bahlankedib a mmuso ba kgauswi ge yena mong/mohiri a se gona ka nako yeo mollo o thomago nageng ya gagwe.

Dipabelo

Ke nnete gore go babela naga go ka se thibe mollo wo mongwe le wo mongwe. Ka nako ye nngwe phefо e ka gapa mollo wa tlola lefelo la pabelo. Le ge go le bjalo, gantši dipabelo di thiba mollo le gona di šireletša batimi ge ba lwantsha mollo.

Go bohlokwa gore bengnaga ba dirišane le setšhaba le baagišani ba bona. Ke boikarabelo bja mongnaga go boledišana le balemi ba bangwe ka sehla sa pabelo ya naga le gore mang o swanetše go babela neng. Letšatši le le beelago pabelo le swanetše go swanela bohole.

Baagišani ba swanetše go dirišana go babela naga ye e bapilwego le mellwane ye ba e neelanago. Ba swanetše go kgonthiša gore ba na le thušo ye e tlogo lekana. Go bohlokwa gore mollo o laolwe ka tlhokomelo. Ka letšatši la pabelo boetapele bo bohlokwa go fetiša. Moetapele o swanetše go phetha ge eba maemo a a swanela. Ge phefо e tsoga pabelo e swanetše go tlogelwa le go diegišwa go fihla ka letšatši leo phefо e homotšego.

Mongnaga ga a dumelwelwe go fiša naga moo a ratago. Boso, popegonaga le dimela di swanetše go elwa hloko ge go phethwa ka moo pabelo e tlogo beakanywa. Botelele le bo-phara bja pabelo bo swanetše go thea sebaka se se kwalago sa go thiba mollo wa hlaga. Ka moo go kgonegago pabelo e se ke ya hlola

kgogolegommu mme naga ye e babetšwego e swanetše go hloka dilo tše di ka tukago. Balemi ba bantši ba beakanya pabelo ya naga pele ga nako mme ba gašetša lefelo la gona ka khemikhale go laola mengwang le go fokotša dilo tše di omilego le ge e le kgonagalokotsi ye e hlowlago ke mengwang le mehlašana ye e ka tukago.

Mekgatlo ya Tshireletšo go Mollo

Go bohlokwa go lemoga gore melao le mekgwa ye e amago pabelo ya naga e fapania kudu dikarolong tše di fapanego tša naga ya ren. Ka fao ke boikarabelo bja mongnaga yo mongwe le yo mongwe go itemoša tshepelo ya pabelo ye e beetšwego tikologo ya gagwe le go obamela melawana ye. Merafeng ye mmalwa tirišano ya batho e tiišwa ka go hloma Mokgatlo wa Tshireletšo go Mollo (*Fire Protection Association (FPA)*). Ke mokgwa wo mobotse ka ge o kgonthiša gore setšhaba seo se na le leano la go laola mollo wa hlaga le gore melawana ya Mokgatlo e a gapeletšwa.

Morafe o ka holwa ke tlhabollo ya bokgoni le thušo ye nngwe. Tsebišano gare ga maloko, bahlankedib le bakgathatema ba bangwe e a kaonafatšwa.

Le ge mafelo a mangwe a laolwa semolao go fetiša, go na le a mangwe moo mekgwa ye mengwe ya twantsho ya mollo e dirišwago ka ntle ga pabelo ya naga, go swana le go kgola, go lema, go šoma ka sekotlelopulugu le mekgwa ye mengwe. Ge o le mongnaga goba mohiri, re kgopela gore o ke o tsee nako o hlame leano la go lwantsha mollo nageng ya gago le setšhabeng sa gago – go itshireletša go phala go itshola!

O ka bala go ya pele wepsaeteng ye: <http://www.daff.gov.za>.

- *Guide to fire protection associations for developing plans to implement.* (Ditšhupetšo ka mekgatlo ya tshireletšo go mollo tše di ka thušago go hlama maano a a ka dirišwago).
- *Veldfire prevention through firebreaks.* (Thibelo ya mollo wa hlaga ka dipabelo). ●

**Athikele e e kwadilwе ke Jenny Mathews,
mokwadi wa Pula Imvula. Fa o tlhoka kitso gape,
o ka romela emeile go jenjonmat@gmail.com.**

Sehlopha sa morulaganyo

GRAIN SA: BLOEMFONTEIN

46 Louw Wepener Street
1st Floor
Dan Pienaar
Bloemfontein
9301
► 08600 47246 ▶
► Fax: 051 430 7574 ▶ www.grainsa.co.za

MORULAGANYIMO GOLO

Jane McPherson
► 082 854 7171 ▶ jane@grainsa.co.za

MORULAGANYI

PHATLALATŠO
Liana Stroebel
► 084 264 1422 ▶ liana@grainsa.co.za

TLHAMO, THULAGANYO LE KGATIŠO

Infoworks
► 018 468 2716 ▶ www.infoworks.biz

**PULA IMVULA E HWETŠAGALA
KA MALEME A A LATELAGO:**

Sesotho sa Leboa,
Sefakiranse, Setswana, Sesotho,
Seisimane, Sezulu le Sethosa.

**Lenaneotlhabollo la
Balemi la Grain SA**

BALOMAGANYI BA TLHABOLLO
Johan Kriel
Freistaat (Ladybrand)
► 079 497 4294 ▶ johank@grainsa.co.za
► Ofisi: 051 924 1099 ▶ Dimakatsi Nyambose

Jerry Mthombothi
Mpumalanga (Nelspruit)
► 084 604 0549 ▶ jerry@grainsa.co.za
► Ofisi: 013 755 4575 ▶ Emelda Mogane

Jurie Mentz
Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)
► 082 354 5749 ▶ jurie@grainsa.co.za
► Ofisi: 034 907 5040 ▶ Sydwell Nkosi

Graeme Engelbrecht
KwaZulu-Natal (Dundee)
► 082 650 9315 ▶ dundee@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8069 ▶ Nkosinathi Mazibuko

Luke Collier
Kapa-Bohlabela (Kokstad)
► 083 730 9408 ▶ goshenfarming@gmail.com
► Ofisi: 039 727 5749 ▶ Luthando Diko

Liana Stroebel
Kapa-Bodikela (Paarl)
► 084 264 1422 ▶ liana@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8069 ▶ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen
North West (Lichtenburg)
► 082 877 6749 ▶ duitoit@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8038 ▶ Lebo Mogatlanyane

Sinelizwi Fakade
Mthatha
► 071 519 4192 ▶ sinelizwifakade@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8077 ▶ Cwayita Mpotyi

**Articles written by independent writers are
the views of the writer and not of Grain SA.**

Ditetelo malebana le lehea sehleng sa 2018/2019

Toadišwana ye e hlagiša kakaretšo ye kopana ya sehla sa papatšo ya lehea sa 2018/2019. Sa mathomo re lebelela ditetelo tša ditšhabatšaba mo re bonago theogo ya tšweletšo ye e letetšwego le tlthatlogo ye nnyane ya tirišo.

Ka baka la phokotšo ya lefelo la tšweletšo ya lehea mo gae re letetše gore puno ya lona e ka se lekane le ya 2017/2018 ye e ilego ya feta ye e kilego ya ba gona (*record breaking*). Ka baka la nyako ye kgolo ya furu ya diruiwa, tšweletšo ya lehea le lesehla e dula e golela pele go feta ya lehea le lešweu.

Ditetelo tša ditšhabatšaba

Tšweletšo ya lehea lefaseng ka bophara e letetšwe go theoga ka sefesente se se fetago 4% ngwageng wa 2018 ge e bapišwa le ya ngwagola. Se ke sefetho sa dipuno tše di fokotsegago dinageng tše mmalwa, kudu Argentina, Brazil le Amerika.

Tirišo ya lehea e nameletše kudu ge e bapišwa le ya sehla se se fetilego, mme ebile gonabiale go akanywa gore e tla namelela go ya pele ka baka la tlthatlogo ya tirišo ye e letetšwego intastering (tšweletšo ya setatšhe le dibešwa tša “biofuel”), kudu nageng ya Tšhaena. Lehlakoreng la papatšo go letetšwe gore thekontle ya lehea dinageng tša Asia e tlo hlatloga. Go akanywa gore phahlo ya mafelelo (*ending stocks*) ya 2019 e tlo theoga go ya maemong a fase a a kilego a ba gona lebakeng la mengwaga ye mehlano ye e fetilego, mme se se hlotšwe kudu ke dinaga tša Ukraine le Amerika.

Ditetelo tša gae

Ge re lebelela ngwaga wa papatšo wa 2017/2018 re bona gore tšweletšo ya lehea e be e le ye kgolo go feta ye e kilego ya ba gona, e lego ditone tše 16,769 milione tše di tšweleditšwego dihektareng tše 2 628 600. Ka la 1 Mei 2018 Afrika-Borwa e be e na le phahlo ya mathomo (*opening stock levels*) ya ditone tše 3,6 milione.

Go ya ka Komiti ya Setšaba ya Ditekanyetšo tša Dipuno (*National Crop Estimates Committee (CEC)*), go letetšwe gore sehleng sa 2018/2019

palomoka ya puno ya lehea le le bapatswago e tlo ba ditone tše 13,207 milione, e lego bokaalo bijo bo hlaelago bja se se fetilego ka 22%. Lefelo le le bjetšwego lehea le akanya go ba dihektare tše 2,319 milione, tše di hlaelago tša sehla se se fetilego ka 12%; puno ye e letetšwego hektareng ke 5,70 tone/hektare.

Kakanyo ya lefelo le le bjetšwego lehea le lešweu ke dihektare tše 1,268 milione, mola ya lehea le lesehla e le dihektare tše 1,051 milione. Kakanyo ya tšweletšo ya lehea le lešweu ke ditone tše 6,880 milione, e lego puno ya 5,43 tone/hektare. Tšweletšo ya lehea le lesehla e bewa go ditone tše 6,327 milione, mola puno hektareng e bewa go 6,02 tone/hektare. Tšweletšo ya lehea le lesehla e dula e golela godimo kudu ka baka la tlthatlogo ya nyako ya furu ya diruiwa.

Palomoka ya nyako ya lehea le lešweu ye e akaretšago tirišo mo gae le kišontle, ke ditone tše 7,439 milione, mola ya lehea le lesehla e le ditone tše 5,864 milione. Palomoka ya phahlo ya mafelelo ya lehea ye e bego e letetšwe ka 30 Aprele 2018, e be e le ditone tše 3,381 milione.

Go akanywa gore tšweletšo ya lehea le lesehla e tla dula e golela godimo go feta ya le lešweu. Go feta fao go letetšwe gore kišontle ya lehea le lešweu e tlo boela fase ka baka la phadišano gare ga Afrika-Borwa le Zambia malebana le go rekišetša dinaga tše dingwe tša Borwa bja Afrika lehea le lešweu. Gape Zambia e holwa ke maemo a mabotse a a swanelago tšweletšo ya lehea le lotšistiki ye e lebanego.

Go akanywa gore ditheko tša lehea tša ngwaga di tla fapoga go ya pele le maemo a thekotekanelo ya kišontle (*export parity levels*), eupša di tla dula di le fasafase ga thekotekanelo ya thekontle (*import parity*) mme di tla tšwela pele go huetšwa ke maemo a phepo le nyako mo gae.

Taodišwana ye e ngwadilwe ke Ikageng Maluleke, Raekonomi yo Monyane, Grain SA. Ge o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile go ikageng@grainsa.co.za.

Pula Imvula's Quote of the Month

*Communication – the human connection
– is the key to personal and career success.*

~ Paul J. Meyer

THIS PUBLICATION IS
MADE POSSIBLE BY THE
CONTRIBUTION OF
THE MAIZE TRUST